

Dr. Galgóczi Lászlóné

Magyar nyelv kisiskolásoknak

2

Mozaik Kiadó – Szeged, 2013

MIT FIGYELTÉL MEG ELSŐ OSZTÁLYBAN?

Ebben a fejezetben visszatekintünk arra, mit figyeltetek meg első osztályban a hangokról, betűkről, a szavak és a mondatok írásáról. Ez a fejezet segít abban, hogy már a tanév elején is tudjatok helyesen írni, olvasni.

Miből állnak a szavak? Betű – hang

Első osztályban megismerted a betűket, tudsz írni és olvasni. Tudod, hogy a magyar nyelv leírt szavai betűkből állnak. Ezek az ábécé betűi.

Olvasd fel nagy ajakmozgással a magyar ábécét!

a, á, b, c, cs, d, dz, dzs, e, é, f, g, gy, h, i, í, j, k, l, ly, m, n, ny, o, ó, ö, ő, p, q, r, s, sz, t, ty, u, ú, ü, ő, v, w, x, y, z, zs

Mondjatok olyan szavakat, amelyek az ábécé betűivel kezdődnek!

Például: alma, álmos, bohóc.

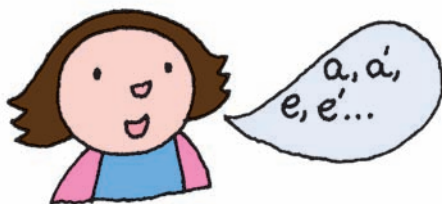
Feladat

1. Másold le az ábécét kis írott betűkkel!

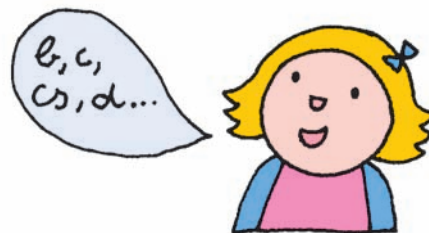
Magánhangzó – mássalhangzó

Figyeld meg a rajzokat! Ejtsd ki te is a rajzokon lévő betűknek megfelelő hangokat! Mit tapasztalsz?

Ezeket a hangokat könnyen tudod ejteni. A hangok ejtésekor a levegő szabadon áramlik. Ezek a **magánhangzók**.

Ezeknek a hangoknak az ejtésekor mindig valamilyen akadályba ütközik a levegő (pl.: fog, íny, ajak). Ezek a **mássalhangzók**.

Feladat

1. Írj négy-négy magánhangzó és mássalhangzó betűjével kezdődő szót!

A szavak és helyesírásuk

A szavak jelentenek számunkra valamit.

Ha kiejted a rajzok alatt lévő szavakat, a gondolataidban is megjelennek.

alma

óra

szék

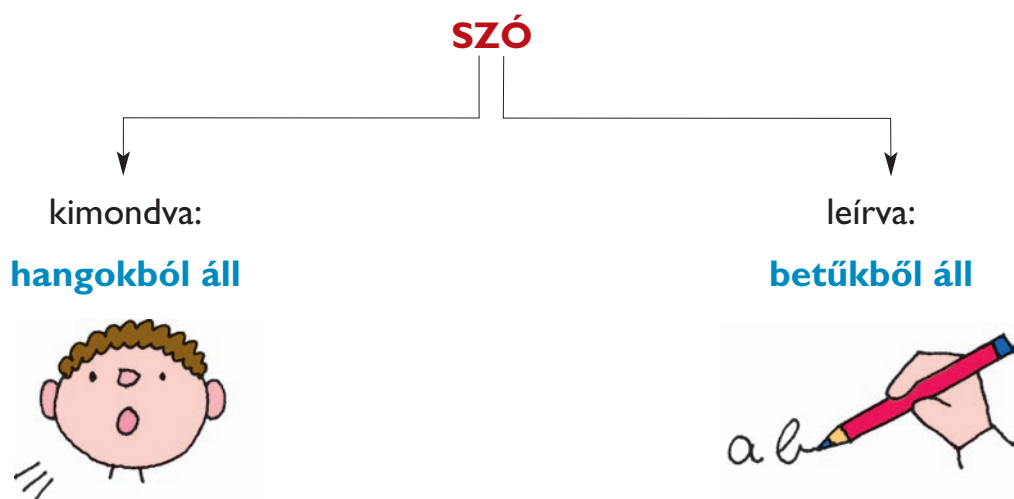

gyerek

 Ejtsd ki azt a szót, hogy óra! Milyen hangokat ejtettél ki egymás után? Hogyan tudnád ezt a szót leírni?

Úgy, ha a hangok jelét, a betűket egymás utáni sorrendben írod le. Előbb az ó-t, aztán az r-t, végül az a-t!

Tehát:

A hangokat halljuk és ejtjük.

A betűt látjuk és írjuk.

 Jegyezd meg!
A hang leírt jele a betű.

 Feladat

1. a) Másold le az alábbi szavakat külön-külön sorokba!
körte, xilofon, áll, bodza, gyűrű, dzsem, pötty

b) Írd oda a szavak után, hogy mely betűkkel írtad le őket! Pl. vár: v, á, r

A magánhangzók és a mássalhangzók

Mikor rövid és mikor hosszú a magánhangzó?

**Olvasd fel kifejezően a verset!
Ügyelj a magánhangzók tiszta ejtésére!**

Tréfás kedvű ékezetek

Aprócska pont,
semmi – vessző.

Néha egy kell,
néha kettő,
s van úgy is, hogy
egy se kell.

Vigyázz, ha írsz,
s jól figyelj!

Lám, ha nem kell, s kirakod,
vakarod a kobakod,
hogy a Cirmos mivel játsszon?
Mert ezek nem **EGEREK**,

hanem öreg **ÉGEREK?**

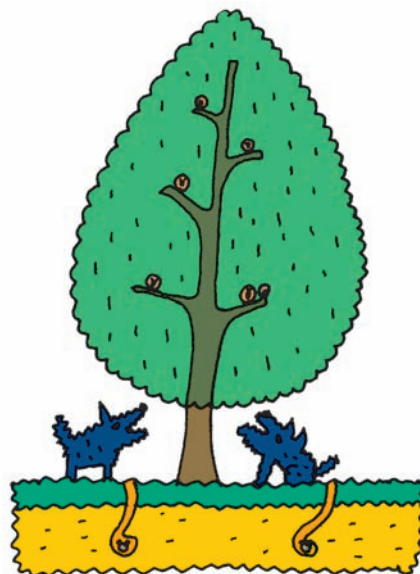
S fák ágain mik csipognak?

VEREBEK?

Te azt írtad,

VÉREBEK!

(Molnos Lajos)

Keresd meg a lexikonban az **éger és a **véreb** szavakat!**

Mit mondanak a vers kifejezései?

aprócska
pont

semmi

néha egy
(vonás, vessző)

néha kettő
(vonás, vessző)

a magánhangzó:

rövid (i)

rövid (a)

hosszú (á)

hosszú (ű)

Figyeld meg a szópárokat! Mit jelentenek ékezettel és ékezet nélkül? Segítenek az alattuk lévő rajzok.

EGEREK

ÉGEREK

VEREBEK

VÉREBEK

Feladat

1. Mi lehet a szabályjátékban a szavak párja? Írd le ezeket! Két szópárral alkoss mondatot!

sas	tör	kar	hal	bab	mer	zug
sás	tőr					

Mikor a? Mikor á?

 Mesélj a kép alapján! Olvasd el a kép melletti mondatokat! Milyen érdekességet veszel észre a kiemelt szavakban?

Elkészült az ebéd.

Zsófi eltette a **bábot**, amivel játszott.

Testvére terítéket **rak** az asztalra.

Apu és anyu tányérjára **rák** kerül.

Zsófi Jancsival **babot** eszik.

 Olvasd fel az alábbi szavakat nagy ajakmozgással! Nem mindegy, hogyan ejted és hogyan írod ezeket! Miért?

talál

tálal

rak

rák

Jegyezd meg!

Mást jelentenek a szavak a-val, és mást á-val.

Feladatok

1. Másold le írott betűkkel egymás alá az alábbi szavakat!
lap, var, agy, vad, hat

Írj a lemásolt szavak mellé más szavakat! Csak a magánhangzón változtathatsz.

Pl.: mar – már, mer – mér

2. Gyűjts olyan szavakat, melyekben csak a vagy á magánhangzó van!

Pl.: alma, sárkány

3. Írj öt szót, melyben a és á is található!

Pl.: szamár

4. Válassz ki két-két szót a 2. és a 3. feladatból!

Írj mindegyikkel egy-egy mondatot!

Mikor e? Mikor é?

Olvasd fel az alábbi tréfás verset a hangulatának megfelelően! Ügyelj a levegővételre, a helyes kiejtésre!

Tévé előtt ül a tevé

– ó, egek!

Égek a vágytól,

hogy erről meséljek,

– ó, egek!

Olvasd fel nagy ajakmozgással a képek alatti szavakat! Mondd el, mely magánhangzók változtak!

teve

tévé

(ó) egek

égek

Magyarázd meg az alábbi szavak jelentését!

nyel

nyél

szel

szél

Jegyezd meg!

Ügyelj az e-é helyes ejtésére és helyesírására! Más jelent a szó e-vel, és más é-vel.

Feladatok

1. Írj öt olyan szót, melyben csak e magánhangzó van!

Pl.: verem

2. Versenyezzetek! Ki tud három perc alatt több olyan szót írni, melyben csak e és é magánhangzó szerepel? Párokban is dolgozhattok.

Pl.: tenyér

Mikor **i**? Mikor **í**?

Olvasd fel a verset! Ügyelj a magánhangzók ejtésére!

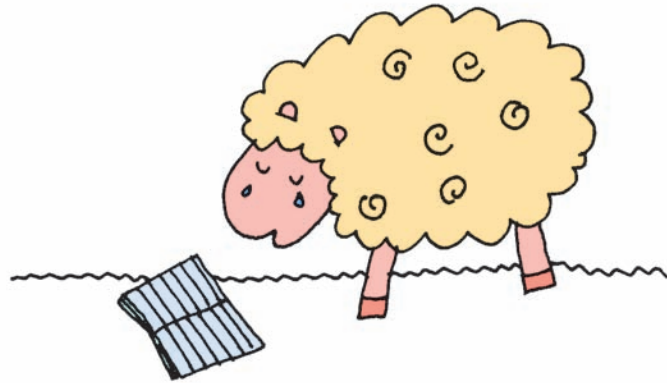
Birka-irka

Szomorú a **birka**,
mert üres az **irka**.¹
Azért béget, azért **sír-rí**,
mivel fogja **teleírni**.

Majd csak **teleírja**
irkáját a **birka**,
tele azzal, amit **ismer**,
a nagy bével, meg a **kissel**.

(Kányádi Sándor)

¹ irka = füzet

Figyeld meg az alábbi szavak kiemelt betűit!

birka-**irka**, **sír-rí**, **mivel**, tele**írni**, tele**írja**, **irkáját**, **ismer**, **kissel**

Az **i** magánhangzó lehet:

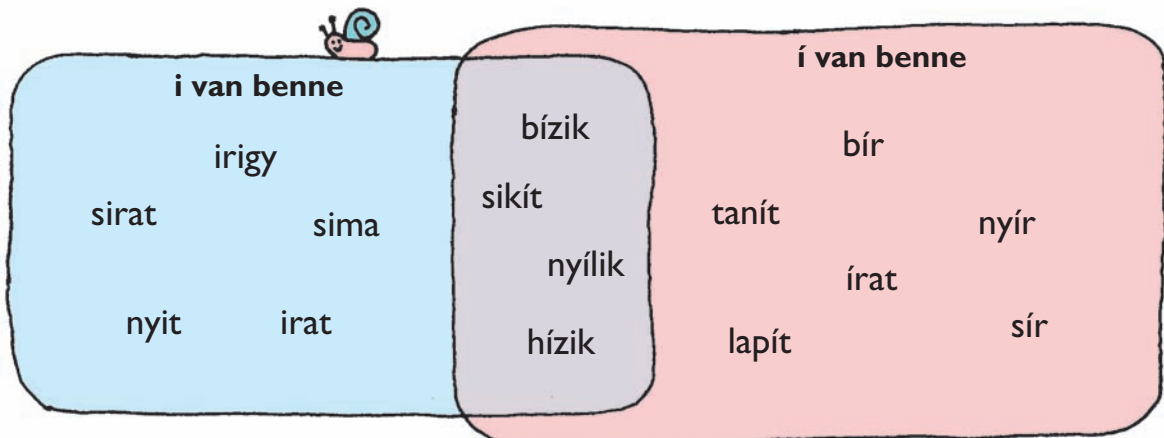
rövid: i
egy pont
van rajta

hosszú: í
egy vessző (vonás)
van rajta

Feladatok

1. Másold le a versből a kiemelt szavakat! Írd át az **i**-ket **kék**, az **í**-ket pedig **piros** színű ceruzával!
2. Figyeld meg a szavakat az alábbi halmazban! Beszéljétek meg a jelentésüket! Öt szóval írd meg mondatot!

A mondat

Hogyan írjuk a mondatokat?

Olvasd el magadban a mesét! Mondd el a véleményed a történetről a padtársadnak!

A kisfiú és a teknős

Volt egyszer egy fiú, annak volt egy teknőse, de az mindig szomorú volt. Sehogy sem akart a szűk ládában egyedül kuksolni.

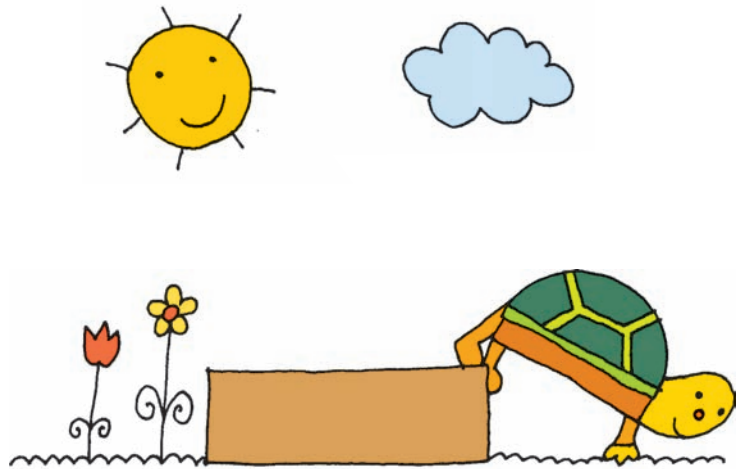
– Bárcsak elmondhatnám, hogy milyen rossz egyedül! – sóhajtozott a teknős.

Mivel beszélni nem tudott, senki sem értette bánatát. Egyszer a fiú kivitte a kertbe a ládával együtt. A teknős

gyorsan kimászott belőle, s elindult társat keresni. Egy bokorhoz ért. Hirtelen megzörrent az avar, egy süni bújt elő. Nagyon megijedt teknős barátunk. El akart bújni, de a süni rászólt:

– Ki vagy te? Jól rám találtál! Ne menj el! Játsszál velem!

A süni és a teknős barátok lettek. A fiú nem is tette vissza többé a ládába. Azóta a teknős mindig vidám, mert a sünival szabadon játszik a kertben.

Figyeld meg a szöveg mondatainak kezdőbetűit! Mit találsz a mondatok végén?

Jegyezd meg!

A mondatot mindig nagybetűvel kezdjük.

A mondatok végére írásjelet teszünk. Ez lehet: pont (.), kérdőjel (?) vagy felkiáltójel (!).

Játsszátok el a történetet úgy, hogy a saját gondolataitokat is hozzáfűzitek!

Feladat

1. Másolj le egy-egy mondatot, melynek pont, vessző, kérdőjel, illetve felkiáltójel van a végén!

Mikor használunk nagy kezdőbetűt?

Számold meg, hány szóból áll a mondat!

A sün és a teknős barátok lettek.

Jegyezd meg!

A mondat szavakból áll.

Hogyan írjuk a szavakat a mondatban?

Az **A** nagybetű, mert ezzel kezdődik a mondat.

A **sün, és, a, teknős, barátok, lettek** szavakat kisbetűvel írjuk a mondatban.

Előfordul, hogy a mondaton belül is írunk nagy kezdőbetűs szót.

A mese szereplői egy sün és egy teknős.

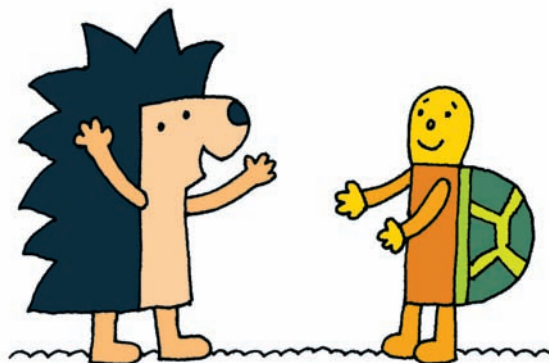
A sün neve legyen Samu,
a teknősé Tóbiás!

Így a sünnnek a saját neve lett **Samu**,
a teknősnek pedig **Tóbiás**.

Ezek saját nevek,
ezért nagybetűvel kell írni.

A mondatban így írjuk:

Samu és Tóbiás barátok lettek.

Jegyezd meg!

A mondat belsejében akkor írunk nagy kezdőbetűt, ha saját nevet jelöl a szó.
(Erről felsőbb osztályban tanulsz majd.)

Emberek, állatok saját neve előtt nem szokásos az **a, az** szócska használata.

Nem helyes: A Samu és a Tóbiás barátok lettek.

Így helyes: Samu és Tóbiás barátok lettek.

Feladat

1. Szeleburdi Manó hibásan írta le az alábbi mondatokat. Segíts neki megtalálni a hibákat, és írd le helyesen a szöveget!

szeretek a közeli parkban játszani. ott találkozom a barátaimmal. zolival egy osztályba járunk. a másik barátom peti. ő másik iskolába jár.

A kérdő mondat

Figyeld meg a képet! Mit kérdeznél az alább leírt helyzetben?

Az iskolai könyvtárban nem találsz meg azt a könyvet, amelyet keresel. Ezért beiratkozol a közeli könyvtárba.

Olvasd fel Pisti kérdéseit! Milyen írásjel van a mondatok végén? Mindig az első szónál hangsúlyozz! A mondatok végén ügyelj a hanglejtésre!

Hol lehet beiratkozni a könyvtárba?

Merre találok az állatokról szóló könyveket?

Hová tehetem a kabátomat?

Milyen könyvet tetszik ajánlani a kutyákról?

Ezekkel a mondatokkal érdeklődünk, tudakozódunk, kérdezzük.

Válasszatok szereplőket, és játsszátok el a jelenetet!

Jegyezd meg!

Azokat a mondatokat, melyekkel érdeklődünk, tudakozódunk, kérdezzük, kérdő mondatoknak nevezzük. A **kérdő mondat** végén **kérdőjel (?)** az írásjel.

Feladatok

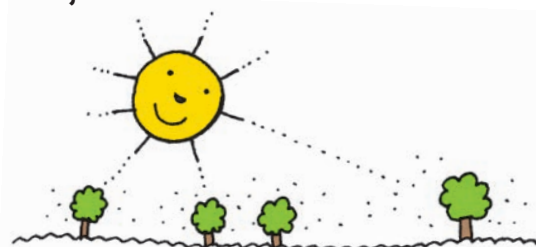
1. Pótold a mondatokban az első szót és a mondatvégi írásjeleket! Írd le a mondatokat! Ne feledd, a füzetedben dolgozz!

___ eszünk ebédre   ___ vette el a rádiómat   ___ szeretsz játszani
___ tanulunk ma   ___ utaztok a nyáron   ___ lakik a barátod
___ ruhát veszel fel   ___ nem hoztad vissza a játékodat

2. Milyen mondatvégi írásjeleket használt a költő az alábbi versrészletben? Írd le a versrészletet, és pótold benne a hiányzó írásjeleket!

- Arany Nap, mit mesterkedel
- Készítem a nyarat
- Hát még mit – Fákat gyártok
és tücsköt és bogarat

(Szabó Lőrinc: Arany Nap)

Találj ki egy történetet a képről!

Én ezt írtam:

Laci a testvérével megy iskolába. Hátukon új iskolatáska van.
Laci Peti kezét fogja. Peti ma megy először iskolába. Első osztályos.

Hogyan kérdezhetünk az alábbi mondatokra?

Laci a testvérével megy az iskolába.

Kérdés:

Ki megy a testvérével az iskolába?

Kivel megy Laci az iskolába?

Hová megy Laci a testvérével?

Válasz:

Laci.

A testvérével.

Az iskolába.

Hátukon új iskolatáska van.

Kérdés:

Milyen iskolatáska van a hátukon?

Hol van új iskolatáska?

Válasz:

Új (iskolatáska).

A hátukon.

A **ki?**, **kivel?**, **hová?**, **milyen?**, **hol?** szavakkal kérdeztünk rá a mondat egy-egy szavára. Ezeket a kérdő mondatokat annál a szónál hangsúlyozzuk, amellyel kérdeztünk.

Feladatok

1. Írj a fenti képről három kijelentő mondatot!
2. Fejezd be a mondatokat! Írd le ezeket a füzetedbe!

Nyolc órakor _____.

Petiékét elkísérte Buksi _____ is.

Az osztályban _____.

Peti délután _____ ment.

A család este együtt _____.

Hogyan csoportosítjuk a szavakat?

Mely kérdésekre válaszolnak a versrészlet szavai?

Fekete taréjú szántás
aranyos taréjú felhő,
friss füvek, rügy az ágon
tócsákat ringat a szellő.

(Juhász Ferenc:
Fekete taréjú szántás)

A versrészlet szavait a kérdések szerint így csoportosíthatjuk:

Milyen? fekete taréjú, aranyos taréjú, friss

Mi? Mik? szántás, füvek, felhő, rügy, szellő

Hol? ágon

Mit? Miket? tócsákat

Mit csinál?

Mi történik? ringat

Az **a**, **az** szócska nem válaszol egyetlen kérdésre sem.

Figyeld meg a mondatokban a hol? és hová? kérdésre válaszoló szavak toldalékát!

Csaba az **iskolában** tanul. Az **osztályban** sok ügyes gyerek van. A gyerekek a **füzetbe** írnak. Óra végén a **táskába** mindent becsomagolnak. A **tanteremben** csak a hetes marad.

Hol?

iskolában, **osztályban**, **tanteremben**

Hol? kérdésre **-ban**, **-ben**
toldalék felel.

Hová?

füzetbe, **táskába**

Hová? kérdésre **-ba**, **-be**
toldalék felel.

Jegyezd meg!

A **hol?** kérdésre a szavak sokszor **-ban**, **-ben** toldalékot kapnak. Lehet más toldalék is. Pl.: **ágon**.

A **hová?** kérdésre a szavak végére sokszor a **-ba**, **-be** toldalék kerül. Más toldalék is lehetséges. Pl.: **ágra**.

Hogyan írjuk a szavakat?

A szavak helyesírásában segítségedre lehet a tankönyv utolsó fejezetében *A helyesírás gyakorlása* című rész. Ha nem találsz egy szót, keresd *A magyar helyesírás szabályai* című könyv *Szótár* fejezetében!

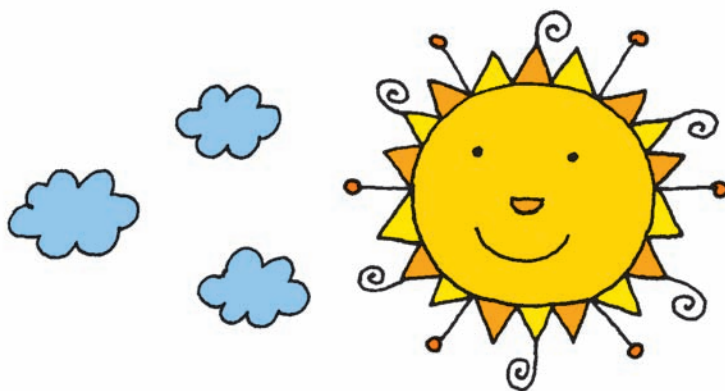

Olvassátok fel a versrészletet! Ejtsétek tisztán a szavakat!

Süss ide, süss ide,
édes nap,
addig jó,
míg fényes vagy!

Múlik a vigalom,
oda az ünnep,
lombok sugarak
semmibe tűnnek.

(Orbán Ottó: *Napkérlelő*)

Mit figyelhetél meg olvasás közben? Hogyan ejtjük és hogyan írjuk a vers szavait?

Jegyezd meg!

Sok szót úgy írunk le, ahogy halljuk.

Feladatok

1. Írj le betűrend szerint tíz olyan szót, amelyet úgy írsz le, ahogyan hallod!
2. a) Olvasd el helyes kiejtéssel az alábbi szavakat!
Duna – dunna, szelem – szellem, épen – éppen,
könyvel – könyvvel, kel – kell
b) Válassz ki két szópárt, és írd velük egy-egy mondatot!
3. A mondatokból hiányzik néhány mássalhangzót jelölő betű. Másold le a kiegészített mondatokat! Hallgass a füledre!
Re__el korán keltem.
Az öcsé__el megre__eliztem.
Utána sie__em az iskolába.
Vi__amossal utaztam.
Az úton találkoztam a barátó__al.
Meglépe__ egy jó köny__el.
Az erdő á__atairól szól.
Örö__el elfogadtam.
Délután jókedvűen ba__agtam haza.

Tartalomjegyzék

Kedves Gyerekek!	4
MIT JELENT SZÁMUNKRA A MAGYAR NYELV?	5
Mit tanulunk magyarul?	6
Ki hogyan beszél?	8
Hogyan írjunk helyesen?	11
MIT FIGYELTÉL MEG ELSŐ OSZTÁLYBAN?	12
Miből állnak a szavak? Betű – hang	12
Magánhangzó – mássalhangzó	12
A szavak és helyesírásuk	13
Mi segít abban, hogy helyesen írd a szavakat?	14
Szótagoljunk!	15
Hogyan írjuk a mondatot?	17
Miből áll a mondat?	18
Foglaljuk össze, mit tudunk eddig a magyar nyelvről, a mondatokról és a szavakról!	20
A HANGOK ÉS A BETŰK	21
Mikor lesz a betűsorból szó?	23
A betűrend (az ábécérend)	25
A magánhangzók és a mássalhangzók	28
Mikor rövid és mikor hosszú a magánhangzó?	28
Mikor a ? Mikor á ?	29
Mikor e ? Mikor é ?	30
Mikor i ? Mikor í ?	31
Helyesírási emlékeztető	32
Mikor o ? Mikor ó ?	33
Mikor ö ? Mikor ő ?	35
Mikor u – ú ? Mikor ü – ű ?	37
Milyenek a mássalhangzókat jelölő betűk?	39
A hosszú mássalhangzók jelölése	40
Mikor ne hallgass a füledre?	42
Egy hang, két betű: j – ly	43
Szótagolás – elválasztás	45
Foglaljuk össze, amit a hangokról és a betűkről tudunk!	48

SZÖVEG, MONDAT, SZÓ	51
Szöveg szóban és írásban	51
Mit jelent az, hogy szöveg?	51
A mondat és a szó	53
A mondat	54
Hogyan írjuk a mondatokat?	54
Mikor használunk nagy kezdőbetűt?	55
Milyen írásjelet teszünk a mondat végére?	56
A mondatfajták	57
A kijelentő mondat	57
A kérdő mondat	58
Állítjuk – tagadjuk	60
A szavak a mondatban	61
Mikor tudunk meg többet egy mondatból?	63
Foglaljuk össze, mit tanultunk a mondatokról!	64
A szavak	65
Mit jelentenek a szavak?	65
Miből épülnek fel a szavak?	67
Hogyan használjuk a szavakat a mondatban?	69
Hogyan csoportosíthatjuk a szavakat?	70
Hogyan írjuk a szavakat?	71
Szóelemzés a helyesírásban	72
Hogyan ejtjük? Hogyan írjuk?	74
Foglaljuk össze, mit tanultunk a szavakról!	78
Foglaljuk össze, miről tanultunk a második osztályban!	79
A HELYESÍRÁS GYAKORLÁSA	80
Kislexikon	86

Kiadja a Mozaik Kiadó, 6723 Szeged, Debreceni u. 3/B. Tel.: (62) 470-101, Fax: (62) 554-666
E-mail: kiado@mozaik.info.hu • Honlap: www.mozaik.info.hu • Felelős kiadó: Török Zoltán
Grafikus: Deák Ferenc • Műszaki szerkesztő: Daróczi Edit, Katona Csaba, Vass Tibor
Készült az Innovariant Kft.-ben, Szegeden • Felelős vezető: Drágán György
Terjedelem: 11,33 (A/5) ív • 2013. július • Tömeg: 277 g • Raktári szám: MS-2601U